

nîndu-le pe altele. Acest proces care vede accentuate valorile legate de bunăstarea economică și de carieră oglindește pretutindeni o reacție față de excesele ideologice ale anilor '60 și justifică interesul scăzut pentru lumea profesională.

Desigur în ultimii 21 de ani a crescut neîncrederea tinerilor față de partide. Acest lucru a provocat o mai mică angajare privind problemele de interes politic (de exemplu, soluționarea problemelor sociale, a poluării, justiție etc.).

Totuși, chiar dacă a existat o îndepărtare evidentă de politică și o apropiere de lumea muncii și a afacerilor, angajarea tinerilor în ce privește unele probleme ale libertății nu a fost mai mică decît în alte domenii.

La ora actuală nu este posibil să stabilim dacă această tendință spre propriul interes este pe termen scurt sau lung. Probabil, analiza viitoarelor date ale cercetării ACE/CIRP va putea să ofere un răspuns la această întrebare sau la altele.

După cum sugerează numeroșii autori¹, perioade de continuitate a pozițiilor sînt urmate de perioade de discontinuitate, după o creștere ciclică regulată.

Dacă această teză este exactă și dacă concordă cu datele ACE/CIRP, Statele Unite traversează la ora actuală o perioadă de „continuitate fluidă”.

Studentii americani nu se angajează în problematici politice și sociale ample, ei rămîn la o cale de mijloc, satisfăcuți de „selecția” opțiunilor care se adaptează mai mult la nevoile lor. Dar acest ultim val de poziții nu va rămîne mult timp înrădăcinat în structura americană.

Aceasta ar putea fi începutul unei noi perioade de angajare politică și socială reinnoită.

NICOLAE FRIGIOIU

EXPERIENȚA FRANCEZĂ A CERCETĂRII STILURILOR DE VIAȚĂ

1. Necesitatea și modul studierii stilurilor de viață

Cunoașterea stilurilor de viață a devenit în ultimul deceniu o necesitate în studierea și înțelegerea societății. În prezent nu mai prezintă mare importanță informațională faptul că, de exemplu, un individ are 35 ani, are studii medii și locuiește într-un oraș cu peste 100.000 locuitori. Acestei informații îi lipsește aceea referitoare la modul de viață al indivi-

¹ Samuel P. HUNTINGTON, *American Politics: The Promise of Press*; Arthur M. SCHLESINGER, Jr., *The Cycles of American History*, Boston, Houghton Mifflin, 1986.

dului, care este din ce în ce mai independent de caracteristicile socio-demografice (sex, vîrstă, profesie, localitate de domiciliu etc).

Stilul de viață al unui individ reprezintă modul în care acesta se integrează în societate. El este rezultatul unui permanent compromis între elemente adesea contradictorii: valori și constrîngerii colective, valori și aspirații personale, obligații familiale profesionale, sociale. De exemplu maniera de a se îmbrăca a unui individ, este rezultatul compromisului dintre gusturile personale, gusturile anturajului, puterea de cumpărare, climă, morala țării și epocii respective și al presiunilor de tot felul la care este supus.

Studiul stilurilor de viață permite descrierea societății actuale prin intermediul observării membrilor săi în viața lor cotidiană. Ea permite măsurarea evoluției societății, explicarea schimbărilor survenite, elaborarea de prognoze și scenarii privind evoluțiile viitoare. Importanța cunoașterii stilurilor de viață în conducerea societății a determinat pe unii sociologi francezi să declare: „clasele sociale au murit. Trăiască stilurile de viață!”.

Studiul stilurilor de viață ale populației franceze efectuat sub conducerea lui Bernard Cathelat¹ se realizează cu ajutorul ordinatorului și pe baza interviuării la domiciliu, din doi în doi ani, a unui eșantion de 3500 cetățeni în vîrstă de peste 15 ani. Interviul, care durează trei ore și jumătate este structurat pe patru tipuri de întrebări: „ce faceți?”, „ce gândiți?”, „ce doriți?”, „la ce visați?”. Din cele 150 întrebări puse rezultă 3500 variabile, care sînt apoi prelucrate matematic la ordinator (analize multivariabile, analize în componente principale etc.). Din cercetare rezultă că în Franța de astăzi există 14 stiluri de viață, reprezentînd fiecare, între 3 și 11% din populație și structurate în cinci mentalități:

- mentalitatea materialistă (26,8% din populație), cu trei sociostiluri: utilitariștii (7,9% din populație), expectativiiștii (8,3%), exemplarii (10,6%);

- mentalitatea egocentristă (22,5% din populație) cu trei sociostiluri: vigilenții (8,7%), defensivii (7,3%), ostentativiiștii (6,5%);

- mentalitatea rigoristă (20,1% din populație) cu trei sociostiluri: responsabilii (8,5%), conservatorii (5,1%) și moralizatorii (6,5%);

- mentalitatea demotivaților social (17,3% din populație) cu trei sociostiluri: profitorii (5,8%), diletanții (5,7%) și anarhiștii (5,8%);

- mentalitatea activistă (13,3% din populație) cu două sociostiluri: întreprinzătorii (10,1%), militanții (3,2%).

O primă constatare este faptul că societatea franceză trece în prezent prin cea mai mare diversificare și fărîmîtare din acest secol. Familiile sociale care compun acest mozaic de stiluri de viață se definesc, în afară de caracteristici socio-profesionale, prin mentalități, sistem de valori, convingeri și obiceiuri: în mediul muncitoresc există 3, 4 sau 5 stiluri de viață; în mediul funcționarilor cel puțin trei; tineretul are și el mai multe stiluri de viață.

Acest mozaic de sociostiluri are pe de o parte un aspect pozitiv, prin toleranța pe care o presupune, toleranță ce permite o mai mare dezvoltare a individualității. Există însă pericolul trecerii de la încurajarea dezvoltării

¹ Gérard Mermet, Paris, Ed. Larousse, 1987

individualității la încurajarea dezvoltării individualismului, ceea ce îngreunează mobilizarea întregii societăți în vederea realizării unui proiect comun. În Franța devine din ce în ce mai dificilă vânzarea unui aceluiși produs la întreaga populație, mobilizarea tuturor cetățenilor în sprijinul unei singure politici, captarea atenției tuturor de către același spectacol, ziar sau emisiune de televiziune sau de radio, dificultăți profund resimțite de specialiștii în marketing. De asemenea, există din ce în ce mai puține rădăcini, tradiții, mituri ale trecutului, care să-i reunească pe toți francezii în jurul unei aceleiași aventuri culturale. Există din ce în ce mai puține mari valori, morale, religioase, politice, ideologice, filosofice sau umaniste care să fie împărtășite de toți cetățenii. Nu există o etică comună sau mari modele intelectuale care să sevească tuturor drept sistem de referință. Acest mozaic social riscă să devină un fel de ghetou, populat de indivizi diferiți dar indiferenți, trăind fiecare în colțul său, propriul său mod de viață, în propria sa uniformă, fără a intra în contact cu ceilalți. Deși pare favorabilă păcii sociale, această atitudine duce la paralizarea schimburilor atât de necesare unei societăți dinamice.

Îndepărtarea acestor pericole s-ar putea face, potrivit cercetătorilor francezi, prin manevrarea celor trei mari categorii de stiluri de viață (demotivații social, rigoriștii și egocentriștii), în prezent divergente, pentru a deveni convergente, și pentru a putea fi utilizate contra forțelor de de-structurare a efortului social, rezultate din existența unui mozaic de stiluri de viață.

Evoluția și problemele stilurilor de viață înregistrate în Franța sînt caracteristice și celorlalte țări occidentale industrializate.

2. Rezultatele cercetării: scurtă descriere a stilurilor de viață identificate în Franța

Noua configurație a stilurilor de viață s-a conturat în Franța după declinul economic din anii 1972—1982, dar sociologii au perceput-o cu întârziere, abia în 1983—1984, cînd, în cîteva luni a răbufnit toată neliniștea, incertitudinile, angoasele colective, neantul și vidul socio-cultural acumulat timp de un deceniu.

a) Demotivații sociali, sînt tinerii studiosi din marile orașe, actuale sau viitoare cadre, ingineri, liber-profesioniști, lideri ai sistemului social. Ei se caracterizează printr-un mare dinamism al creativității tehnologice, prin spirit de aventură mondialistă, permeabilitate la toate formele de schimb intelectual internațional, capacitate de a depăși orice criză socioeconomică și chiar de a inventa o nouă civilizație, cea a secolului XXI. Dacă această mare energie creatoare nu este dirijată spre un proiect colectiv, există riscul ca ea să devină asocială și să se piardă în aventuri individuale, fără eficiență socială. În fața dificultăților vieții și societății ei dezvoltă o strategie de adaptare minimală, puțin parazită, fără contestare dar și fără militantism, căci ei constată eșecul lumii industriale contemporane, falimentul vechilor rețete, valori, instituții. Pentru a evita conformismul social și morala tradițională ei se refugiază în viața privată alecătuită din pasiuni, aventuri și emoții intense, de la dans, muzică, cinema, jocuri de

noroc, motociclism, turism, pină la consum de droguri și sinucidere, risipindu-și timpul și banii mai curînd pe lucruri de prisos decît necesare. Întrucît nu pot evita total viața socială, fac totul pentru a-i consacra minimum de energie: munca de suplinitor, munca cu program redus, absenteeismul îi ajută să scape de constrîngerile vieții profesionale. Duc o viață solitară, neavînd familie, clasă, patrie. Din punct de vedere politic sînt mai curînd orientați spre extrema stîngă utopistă, căci nu participă la jocul politic, pe care îl consideră steril, nu sînt militanți și nu se înscriu pe listele electorale.

În SUA, oamenii politici și responsabili vieții economice au găsit metode de a-i reconcilia cu societatea pe acești demotivați social, de a-i integra în viața socioeconomică, respectîndu-le însă modul lor de viață dublă. Căci, deși este vorba de o minoritate, procesul are un impact social considerabil, datorită importanței intelectuale și culturale a demotivaților social.

Din categoria demotivaților social fac parte :

- „profitorii”, interesați în primul rînd de vacanțe, senzualitate, avangardă, lux, modă, civilizația imaginii, fantasticului, science-fiction și avînd un comportament de consum ostentativ, orientat spre superfluu și voit provocator ;

- diletanții, cu mari disponibilități pentru aventură și viață de petreceri. Din punct de vedere cultural se situează între intelectualismul presei de opinie și senzualismul mediilor audiovizuale ;

- anarhiștii, caracterizați prin radicalism, cinism, imaginație, pesimism. Modeste, ei preferă să-și cheltuiască banii mai curînd pe bunuri culturale decît pe articole de confort „burghez”. Ca și diletanții, își impart interesele între intelectual și fantastic, între presa de opinie și banda desenată.

b) Activiștii sînt reprezentanți de indivizi cu poziții sociale superioare (funcționari superiori, patroni, liber profesioniști) sau mai modeste (cadre sociale, sindicale, autodidacți de înalt nivel, responsabili politici), motivați de ambiție, gustul pentru „leadership”, responsabilități, glorie, satisfacția de a fi mereu pe primul plan (în ierarhia profesională, în cea a științei sau a ideilor), pragmatism. Nu obișnuiesc să acumuleze averi pe care să le transmită apoi copiilor, ei preferă să cheltuiască pe articole de loisir și obiecte de consum îndelungat ultrasofisticate, indispensabile poziției lor sociale. Activi, hotărîți, dinamici, gata să-și asume riscuri, acest rezervor de șefi și de întreprinzători este împărțit între opțiuni politice și economice opuse: întreprinzători, a căror sensibilitate politică se situează la dreapta, și militanții, cu vederi de stînga.

- întreprinzătorii (liberalism-elitism-competiție-tehnologie-pragmatism-inovație) au un mod de viață centrat asupra muncii, cu accentul mai mult pe putere decît pe îmbogățire și un mod de informare centrat asupra actualității, mai curînd pragmatic decît intelectual ;

- militanții (progres-dirijism-solidaritate-ideologie-luptă-fidelitate) au un mod de viață împărțit între militantismul la locul de muncă și loisir-ul util la domiciliu. Ei sînt motivați de realizarea idealului lor umanitar, în același timp cu instalarea familială confortabilă. Din punct de vedere social sînt combativi, străduindu-se să promoveze bunăstarea materială

intr-o societate pe care o dorește egalitaristă dar dirijistă. Din punct de vedere economic ei investesc cu prioritate în procurarea și dotarea locuinței apelând mult la credite. Viața lor culturală se împarte între distracțiile televizate și presa de opinie.

e) Materialiștii apreciază farmecul discret al vieții liniștite și aparțin clasei mijlocii, muncitorilor, funcționarilor. În cazul unei crize economice ei văd soluția supraviețuirii în solidaritatea națională și statul-providență. Reacția lor naturală este de a delega specialiștilor (oameni de stat, tehnocrați) grija marilor probleme naționale, aspirând în același timp la descentralizarea totală în ceea ce privește restul aspectelor vieții (viața privată, administrația locală etc.). Ei caută ordinea și liniștea în sinul familiei, concentrându-se asupra vieții microsociale (familie, prieteni, club, asociație, întreprindere). Acești nostalgici ai timpurilor trecute (care apreciază artizanatul, micile magazine, vacanțele la țară) acceptă lumea modernă numai cu condiția ca aceasta să nu le afecteze obișnuințele și să nu anuleze relațiile umane de care sint foarte atașați; orice agresiune sau amenințare exterioară îi determină să reacționeze violent, prin corporatism, xenofobie, chiar autoapărare. Principalele lor aspirații sint confortul și calitatea vieții, în aceeași măsură ca liniștea și securitatea. Ei caută pretutindeni căldura umană de care au atîta nevoie visînd un stat-providență, ei aspiră în aceeași măsură la întreprinderea paternalistă, ferită, dacă se poate de invazia roboților, ordinatoarelor și a betonului. Doresc să se simtă la adăpost în fața unei lumi exterioare dure, primejdioase, prea competitive și de aceea nu agreează organizarea actuală a societății industriale, care tinde să-i sperie și să le creeze o mentalitate de asistați. Totuși, materialiștii pot fi mobilizați și dinamizați prin adaptarea sistemului social-economic la psihologia lor (descentralizare, demonopolizare, umanizarea tehnologiei, spirit de grup și de echipă, obiective concrete pe termen scurt, adecvate). Au diferite convingeri politice, dar respectă legea, statul, instituțiile. Sociostilurile de mentalitate materialistă sint următoarele:

- utilitariștii (tradiție-familie-paternalism-patriotism-protecționism-autoritate), tind să se izoleze de societate pentru a se proteja de șocul inovațiilor. Sint puțin implicați din punct de vedere politic, atașați concepției tradiționale de patrie. Din punct de vedere economic sint modești și sobri, cumpărînd puțin și căutînd să producă ei înșiși cele necesare;

- expectativii (inertie-conștientizare-spirit de economie-respectabilitate-stat-providență-nelinște), au o viață privată foarte individualizată, înrădăcinată în principii și obiceiuri, apreciază relațiile amicale (în asociații etc.), nu se interesează de viața economică, culturală și politică, au spirit de economie, sint consumatori modești (cu excepția autoturismului și al articolelor de igienă), sint subinformați din punct de vedere cultural, refuză inovația în viața lor cotidiană, deși nu îi sint ostili;

- exemplarii (ordine-civism-cămin-pace-echilibru-efort) au drept motivație esențială o viață familială echilibrată într-o locuință confortabilă pe care o amenajează, o întrețin și o înfrumusețează cu pasiune. Se repliază în viața locală, microsocioală și tind să-și apere, pînă la protecționism, locul de muncă și privilegiile, atunci cînd acestea sint amenințate de criza economică. Pe plan economic acordă prioritate căminului și confortului acestuia, precum și automobilului, în detrimentul vacanțelor și plăcerilor;

gastronomice. Pe plan cultural apreciază emisiunile sportive ale televiziunii, revistele de tip magazin practice și programele distractive în mass media.

d) Rigoriștii sînt adepții marilor principii. Spre deosebire de materialişti, ei consideră că criza nu este economică, ci o criză a lumii moderne, a decadenței valorilor, a religiei și a moralei. Soluția ieșirii din criză ar fi deci nu combaterea șomajului, inflației etc, ci lupta împotriva decadenței și întoarcerea la marile principii ale trecutului. Ei se repliază, ca și materialiştii, în sinul familiei, care, la ei este mai tradițională, incluzînd și rudele mai îndepărtate. Microsocietatea în care trăiesc este organizată în jurul religiei, al asociațiilor și colectivităților locale. Stilurile de viață rigoriste au un caracter reacționar, înclinat spre criticarea a tot ceea ce este modern, liberal, spre condamnarea permisivității societății moderne. Rigoriștii doresc să redobîndească cu orice preț ordinea pierdută, prin disciplină, rigoare, autoritate, chiar represiune. Banii reprezintă pentru ei mai curînd o valoare în sine, decît un mijloc. Ei nu se opun bunăstării materiale, dar cu condiția ca aceasta să fie obținută prin efort, sacrificii, austeritate și economie. Datorită ascetismului profund ce-i caracterizează, rigoriștii nu profită de plăcerile efemere pe care le pot aduce banii, preferînd satisfacția de a lăsa ceva în urma lor. Fiînd adesea în vîrstă, ei consideră lăsarea unui patrimoniu succesorilor, marea misiune a vieții. Mentalitatea rigoristă este de sensibilitate elitistă : ei nu cred în egalitatea absolută, în virtuțile colective, ci în personalitățile puternice, în cea predestinată să comande, în profeți, cărora sînt gata să le delege întreaga putere. Această mentalitate s-a manifestat în deceniul al 8-lea, în special la micii patroni, meșteșugari, comercianți, funcționari medii de vîrstă mijlocie, din orașe de mărime medie.

Principalele stiluri rigoriste sînt următoarele :

- responsabilii (autoritate-morală-liberalism economic-religie-poziție și „fațadă” socială) au un mod de viață orientat spre gestionarea riguroasă a unui capital familial, material și financiar, pe care se străduiesc să-l protejeze de orice risc. Din punct de vedere social sînt pesimiști, tînzînd spre revenirea la valorile tradiționale, deși suțin ultraliberalismul economic, prin apărarea micii întreprinderi și a autorității patronale ;

- conservatorii (religie-patrie-respectabilitate-conformism-securitate-patriotism) au o viață culturală predominant religioasă, iar în situații de criză economică se orientează spre autoproducție, economii și cumpărături de precauție ;

- moralizatorii (muncă-familie-patrie-morală-ordine-austeritate) au ca motivații principale respectabilitatea socială, protecția căminului și dezvoltarea patrimoniului propriu. Din punct de vedere social aspiră la mai multă ordine, disciplină și asistență socială. Din punct de vedere cultural preferă presa tradițională și religioasă și agrementul radiodifuzat și televizat.

e) Egocentriștii sînt ca și demotivații social, indivizi tineri, dar spre deosebire de aceștia sînt mai slab pregătiți pentru viață, avînd origini sociale mai modeste și un nivel mai scăzut de formare profesională : tehnicieni, muncitori și funcționari, precum și șomerii ce trăiesc la periferia zonelor industriale. Atitudinea lor în fața vieții se caracterizează prin refuzul rigorii generale și al implicărilor pe plan personal. Sînt cei mai îngoasați de dificultățile economice. Pesimismul lor general se poate trans-

forma în catastrofism atunci când e vorba de păstrarea locului de muncă, avînd în vedere vulnerabilitatea deosebită pe care o prezintă în acest domeniu. Teama permanentă de pierdere a locului de muncă îi determină să fie destul de critici față de restul concetățenilor și au tendința să-i respingă pe toți cei care prin prezență și privilegii le răpesc dreptul la muncă : imigrați, femei, funcționari, pensionari, mașini, roboți, ordinoare, mergînd pînă la factori exteriori considerați de ei drept provocatori de criză economică (americani, sovieticii, emirii petrolului etc). Pot fi marcați de xenofobie, de gustul pentru protecționism și pentru ordine căci la egocentriști nu se identifică un dinamism intelectual, de inovație tehnologică, (ca la demotivații social) și nici moral (ca la rigoriști), ci unul emoțional : o mare disponibilitate de energie, o mare capacitate de a se entuziasma, de a se interesa și de a se pasiona. Or, dacă această energie nu este animată decît de teamă și neliniște pentru ziua de mîine (așa cum se întîmplă în perioadele de criză economică), ea poate degenera în comportamente periculoase, de autoapărare, care duc la corporatism, xenofobie, izolaționism, protecționism. Dacă însă această energie este canalizată spre proiecte și speranțe sociale, în grupul egocentriștilor există o reală capacitate de evoluții pozitive. Căci sub această carapace primitivă, sectară, dincolo de gustul pronunțat pentru bani se ascunde un spirit mai degrabă romantic, ce se exprimă prin atracția pentru miraculos, oniric, spectaculos, romanesc, science-fiction, cultul pentru vedete. Mentalitatea egocentriștilor este alcătuită din paradoxuri : dragoste de viață și de petreceri și neliniște agresivă, convivialitate generoasă pentru prieteni și rasism xenofob, spirit tribal corporatist și individualismul auto-apărării egoiste, spirit revendicativ și antisindicalism nevoia de stat puternic și autoritar și spirit de frondă la adresa instituțiilor.

Pe plan material, egocentriștii caută să-și satisfacă un anumit gust pentru proprietate : o casă proprie, bine dotată, îmbrăcăminte și mai ales automobil. Instalarea lor materială tinde să devină rapid socială, căci egocentriștilor le place să trăiască în clanuri, în sinul cărora să-și poată etala atributele reușitei.

Sociostilurile mentalității egocentriste sînt următoarele :

● **vigilenții** (protecționism-autoapărare-izolaționism-ordine-putere de cumpărare) vor înainte de toate să-și protejeze viața privată, căminul, familia (extinsă și la prieteni) de orice agresiune exterioară. În perioadele de criză economică caută țapi ispășitori, cerînd mai multă severitate față de delinvenți și fermitate față de străini. Au ambiția de a dobîndi prin muncă istovitoare bunuri și putere de cumpărare ridicată. În ceea ce privește comportamentul de consum, cheltuielile pentru dotarea căminului și pentru automobil sînt prioritare celor legate de loisir și vacanțe. Sînt mai mult afectivi decît intelectuali, puțin interesați de actualitatea socială, în favoarea evaziunii în ficțiune, sentimentalitate și fapt divers ;

● **defensivii** (pesimism-corporatism-petreceri-materialism-protecționism-instalare confortabilă) au un mod de viață orientat integral spre visul unei instalări confortabile. Ei compensează inaccesibilitatea acestui vis prin petreceri zgomotoase și sporturi exhibiționiste. Fiînd permanent frustrați pe plan economic, ei reacționează prin încercarea de a cheltui mai mult decît își pot permite, recurgînd foarte des la împrumuturi. Cultura lor este de tendință nihilistă cu viziune pesimistă asupra viitorului,

aproape catastrofică („no future”), ceea ce antrenează delegarea pasivă către stat a gestiunii țării și condamnarea „responsabililor” de situația economică dificilă, în special a străinilor;

● ostentativiștii (prieteni-petreceri-risipă-evaziune-autoritate-frustrare) caută să evadeze din dificultățile economice prin petreceri și imaginar în sinul unui grup de prieteni ce le înlocuiește familia și grupul social Dezrădăcinați și fără viitor, frustrați pe plan economic, ei aruncă responsabilitatea crizei economice asupra politicienilor și încearcă să se descurce pe cont propriu. Își cheltuiesc toți banii pe cumpărături ostentative, dar visează o instalare confortabilă. Cultura lor adesea exhibiționistă și cultul pentru autoritate și ordine le trădează destabilizarea în fața crizei economice și a evoluției sociale.

3. Rezultate ale cercetării interdependenței dintre stilurile de viață și diferite domenii ale calității vieții

3.1. Stilurile de viață și familia

În Franța contemporană există trei tipuri de familii: patriarhal, asociativ și contractual. Rigoriștii și materialiștii mai în vîrstă sînt adepții familiei patriarhale în timp ce cei mai tineri dintre rigoriști și materialiști, preferă familia asociativă. Toți demotivații social adoptă forma contractuală, pe care de altfel au și creat-o. În ceea ce privește activiștii și egocentriștii, situația este mai puțin clară; militanții sînt atrași de modelul asociativ, întreprinzătorii de cel contractual, egocentriștii ostentaviști preferă tipul patriarhal, restul egocentriștilor, cel asociativ.

a) Familia patriarhală, constituită „pe viață și pe moarte” este tipul de familie adoptat de 40% din familiile franceze, căci majoritatea francezilor adulți de astăzi au fost crescuți în astfel de familii. Rațiunea de a fi și modul său de viață se pot rezuma într-un singur cuvînt: transmiterea moștenirii trecutului (nume, profesime, patrimoniu). Pentru aceasta sînt necesare două condiții: autoritate (exercitată de către bărbat, căci soția este subordonată soțului) și copii (de obicei numeroși).

b) Familia asociativă, axată pe confort individual și colectiv și adoptată de 35% din populație se caracterizează prin număr redus de copii (maximum doi), din rațiuni mai curînd afective decît economice, soția desfășurînd activitate profesională și nefînd disponibilă pentru un al treilea copil decît eu prețul autonomiei și al unei părți din viața personală, ceea ce ar contraveni principiilor asociativității. Rolurile se distribuie în mod complementar între soț și soție, părinți și copii. Această familie „corporatistă” se deschide cu ușurință amicilor fideli, colegilor de muncă, camarazilor de loisir. Verșorii sînt înlocuiți de prieteni, iar bunicii de partenerii de tenis sau fotbal. Familia asociativă agreează ieșirile de weekend în companie numeroasă.

c) Familia contractuală, adoptată de 25% din populație, este efemeră și pasională, bazată pe atracția fizică, emoțională și intelectuală. Copiii sînt puțin numeroși și întîmpină dificultăți în a se integra într-un grup în care adulții nu-și respectă rolurile de părinți (sau cel puțin nu fac distincția între tată și mamă) și în care sînt foarte repede considerați adulți.

Familia contractuală trăiește alternativ între euforie și dramă : în forma sa cea mai aberantă, ea poate favoriza viața solitară (unul din membrii cuplului putînd pleca singur în vacanță sau într-o deplasare în interes de serviciu) sau comunitară (permițînd conviețuirea cu un prieten pe o durată nedeterminată)

Tabelu nr. 1

Stilurile de viață și familie

	Familie patriarhală	Familie asociativă	Familie contractuală
Stiluri de viață	<ul style="list-style-type: none"> ● rigoriști ● expectativști ● utilitariști 	<ul style="list-style-type: none"> ● exemplari ● egocentriști ● militanți 	<ul style="list-style-type: none"> ● demotivați social ● întreprinzători
Conceptie generală	celulă de bază a societății	comunitate de refugiu și de apărare vizavi de societate	contract limitat între persoane, în afara oricărui sens social
Rol practic	apărarea valorilor și a tradițiilor sociale	apărarea unui mod de viață personal, concret	trăirea unei aventuri personale împărțite de ceilalți
Compoziție	trei sau patru generații unite prin legături de sînge sau prin căsătorie care iocuiese sub același acoperiș	două generații, cărorora li se adaugă adesea prieteni	indivizi din aceeași generație (eventualii copii sînt considerați ca făcînd parte din generația părinților)
Copii	numeroși, destinați perpetuării familiei	puțin numeroși, dar doriți și îngrijiți cu dragoste	adesea fără copii
Mod de funcționare	pe baza simțului datoriei și al spiritului de sacrificiu al individului pentru familie (în special al femeii)	prin cooptare și fuziune afectivă și sentimentală	prin pasiune spontană
Autoritate	paternă, respectul bătrînilor, subordonarea femeii bărbatului	fără ierarhie afirmată; împărțirea rolurilor între vîrste și sexe	prin autoritate stabilită și totală egalitate între vîrste și sexe
Comunicare cu exteriorul	închisă pentru mediul înconjurător (familie de tip „mafia”); se stă mult acasă	contacte pe bază de comunitate de interese și de generozitate; multe ieșiri „în familie”	foarte deschisă; independență totală în ceea ce privește ieșirile pe cont propriu
Rățiunea de a fi	perpetuarea numelui, tradiției, profesiei, patrimoniului	dobîndirea calității de viață în comun, la scara întregii vieți	a se bucura de fiecare clipă, fără perspectiva viitorului

3.2. Stilurile de viață și munca

Există o tendință generală de desacralizare a muncii, care nu mai este considerată o datorie, o pedeapsă sau o fatalitate, cu conotații religioase, consecință a „păcatului original” filosofice sau patriotice. Numai o minoritate compusă în principal din rigoriști a rămas atașată muncii înțeleasă ca datorie. Pentru celelalte mentalități, munca este în primul rând un mijloc de câștigare a existenței. Dar există concepții diferite asupra vieții profesionale: obligație adesea agreabilă pentru egocentriști, alienare demnă de dispreț pentru demotivații social, mijloc de realizare a ambițiilor pentru activiști, mijloc de trai pentru materialiști.

a) *Munca înțeleasă ca o datorie*

Rigoriștii și o parte din materialiști (utilitariștii) sînt mari partizani ai muncii-datorie și ai muncii-fatalitate. Ei susțin că individul trebuie să muncească intens, toată viața, în aceeași profesiune și pe cît posibil în aceeași întreprindere.

b) *Munca înțeleasă ca mijloc de trai*

Este în special concepția materialiştilor, dar pentru aceștia, condițiile de muncă contează adesea mai mult decît rezultatul muncii. Întrucît sînt obligați să muncească, ei încearcă s-o facă în condiții de confort și echilibru, preferînd munca în echipă, care le dă posibilitatea contactelor sociale. Viziunea lor asupra întreprinderii este aceea a unui transoceanic pe care întregul echipaj (salariații) trebuie să-l facă să avanseze, de bine, de rău, în aceeași direcție. Sînt adversarii muncii cu program redus, a suplîmirilor, a muncii temporare. Idealul lor este pensionarea timpurie, după o viață profesională bogată în ore suplimentare (care le permite să-și rotunjească cîștigul lunar).

c) *Munca înțeleasă ca ambianță sau ca alienare*

Pentru egocentriști munca este o alienare care uzează individul sau un mijloc de a cîștiga bani pentru consum, o ocazie de a întîlni prieteni. Pentru acest gen de muncitori sînt foarte importante ambianța muncii și relațiile umane cu superiorii. Ei dezvoltă rapid simptome de autoapărare colectivă în cazul în care le par amenințate interesele profesionale sau privilegiile.

d) *Munca înțeleasă ca pasiune personală și mijloc de realizare a ambițiilor*

Pentru activiști munca reprezintă mijlocul ales pentru ascensiunea pe scara ierarhiei sociale și schimbarea lumii, în pofida riscurilor, a concurențelor și a faptului că munca este domeniul unor conflicte sociale dure (cazul militanților sindicaliști)

e) *Munca înțeleasă ca rău necesar*

Demotivații social consideră munca alienantă, demnă de dispreț, dar necesară supraviețuirii. În consecință, ei îi consacră minimum de timp și de energie, pentru a se putea dedica unor activități mai gratifiante

(loisir, creație artistică, turism etc). Adesea își aleg profesii independente (liber profesioniști, artiști, negustori, meșteșugari), schimbându-și radical concepția asupra muncii care devine din corvoadă, pasiune și sursă de satisfacții. Sint cei mai frecvenți adepți ai noilor forme de muncă (muncă cu program redus, muncă cu program alternativ, muncă pe durată limitată, muncă itinerantă etc.) dar sint cei mai ositli regulamentelor, ierarhiilor, ritualurilor uzinale.

3.3. Stilurile de viață și timpul liber

a) *Loisir-uri utile pentru rigoriști*

Rigoriștii consideră lenea ca fiind cauza tuturor viciilor și susțin că timpul liber trebuie să aibă utilitate, vizavi de anturajul imediat sau de colectivitate. Acasă, ei se consacără tuturor ocupațiilor destinate sporirii confortului și autonomiei căminului. În exterior, își petrec cea mai mare parte din timp în cluburi și asociații, în care au senzația că pot fi utili. Loisir-urile lor reprezintă deci o prelungire a activității profesionale și sint impregnate de ideea de obligație, de datorie. Își pot permite cel mult din cînd în cînd cîte o vacanță sau o plimbare, dar cu alibi-ul de „a-și reincărca bateriile”, pentru a nu putea fi suspectați că se dedică, de plăcere, unor activități socialmente inutile.

b) *Loisir-uri în familie pentru materialişti și vigilenți*

Concepția despre loisir a materialiştilor și a vigilenților este destul de apropiată de cea a rigoriștilor, cu deosebirea că îi interesează nu atît casa, cît familia. Bricolajul și activitățile de autoproducție sint motivate la ei mai mult de gust și necesități economice decît de datorie. Ei se străduiesc însă să-și ocupe timpul și cu activități mai gratifiante: vizionarea programelor televiziunii, audiții radio, sport.

c) *Loisir în grup pentru diletanți, profitori, ostentativişti și defensori*

Demotivații social cei mai apropiați de polul senzualist și cei mai tineri egocentriști au o viziune demnă asupra loisir-ului. În măsura în care activitatea profesională nu-i satisface, ei acordă cea mai mare atenție timpului liber. Comportamentul lor de loisir se caracterizează prin dorința de evaziune. Necesitatea de a se da în spectacol îi determină să prefere sporturi de competiție, în special cele permițînd un anumit exhibiționism. Posibilitatea practicării unor activități în grupul de prieteni este determinantă la alegerea formelor de loisir. De aceea, muzica modernă, care combină o anumită violență cu participarea colectivă ocupă un loc important în viața lor.

d) *Loisir-uri solitare pentru activiști și anarhiști*

Activiștii nu au mult timp liber, din cauza activității profesionale foarte intense, care îi absoarbe aproape integral. În rarele lor perioade de loisir, ei se comportă ca anarhiștii, consacărîndu-și timpul dezvoltării multilaterale a personalității individuale, un gust care se traduce prin dorința de a învăța și de a se perfecționa. Spre deosebire de anarhiști, activiștii tind însă să se perfecționeze în domenii utile vieții profesionale. Uneori activiștii

Tabela nr. 9
Stilurile de viață și criza economică

	Paradoxi	Egocentrizări	Acți vișii (intreprinzători)	Demotivări sociale	Materiailști și anii tații
Cauzele crizei	recunoașterea valorilor tradiționale; lipsa de autoritate a statului	agresivitatea lumii exterioare; lipsa de solidaritate și de autoritate a statului în apărarea cetățenilor	lipsa de competență pe plan internațional; lipsa de agresivitate economică	decadența civilizației industriale; lipsa de imaginație și de inovație	dereglarea economiei mondiale
Abținerea față de societate	nostalgia valorilor trecutului; orgolii, avere, morală	refuzul în unele grupuri și în corporatism	diracism profesional	asociații, paraziți	modestia resemnată (sentiment de nepuință)
Tipul de viațune sociale	luga tribală într-o viață microsocială (locală, corporativă, etc)	luga tribală într-o viață microsocială (locală, corporativă, etc)	nega ambițioasă în activism individual, orientată spre carieră personală	refugiul cultural	refugiul paternalist, nevoie de asistență
Comportamentul personal	autoritarism și căutare oricui	autoapărarea privilegiilor dobândite	chibșim	joac dublu	pasivitate, refugiul
excluderea față de alții	cultism, sovinitism, autoritarism moralizator	xenofobie, izolare	toleranță, dar prin indiferență	individualism iratent, toleranță egalitaristă	căutarea căldurii umane în sinul grupului
Aliințarea față de instituții	scurt putermic, nevoie de ideologie și de morală; rolul esențial al „instituțiilor putermice”; centralism	desecuralizare, dezvoltarea viciilor ascociațive, individualism antinstitucional	preponderența întreprinderii față de stat anti-drijism	anti-instituționalism, anarhie	supunere pasivă
Ideologie dominantă	tegalism (dreptul)	materialismul consumului și al acumulării de avere	gestiune economică, tehnocrație	anti-ideologie	echilibru, armonie
Mobilizare socială	apărarea principiilor morale și spirituale	apărarea bunurilor materiale	pentru economie	pentru mari proiecție „nebunești”	pentru securitate
Orientare socială	ultra-conservatorism integrat	corporativistă, profecționistă, xenofobă și rasistă	pragmatic-cinică	de spectatori ironic, deceptional	pasivitate de asistat

se dedică unor activități cu caracter social, comportament similar cu ce al rigoriștilor. Dar motivațiile sînt în acest caz diferite : în timp ce rigoriști se simt mai mult sau mai puțin obligați să se facă utili colectivității, activiștii consideră activitățile cu caracter social ca un mijloc în plus de a-și pune în valoare calitățile de lideri sau de organizatori.

3.4. Stilurile de viață și veniturile

Cea mai mare parte a populației (circa 70%), în principal egocentriștii, activiștii și demotivații social, consideră banii un mijloc de participare la societatea de consum ; numai o mică parte (circa 30% din populație), în special rigoriștii și materialiștii tind să-i acumuleze sub diferite forme (patrimoniu, economii, bani „solizi”, materializați). Cei ce tind să acumuleze consideră că veniturile trebuie să fie regulate, iar cheltuielile utilitare și rezonabile, banul trebuind să fie „administrat”. Cei ce tind să cheltuiască au concepția veniturilor neregulate, adaptate ritmului cheltuielilor. În ceea ce privește cheltuielile, aceștia preferă să acorde prioritate cheltuielilor „de plăcere”, care pot însemna confort ostentativ pentru egocentriști, de reprezentare pentru activiști, de vis-evaziune pentru demotivații social.

3.5. Stilurile de viață și criza economică

Indivizii aparținînd diferitelor stiluri de viață au concepții diferite privind cauzele erizei, atitudini diferite față de societate, de semeni și de instituții, comportament personal diferit, (a se vedea tabelul nr. 2).

MARIA NEDER

NOUĂ STILURI DE VIAȚĂ AMERICANE

„Cine sîntem și încotro ne îndreptăm ?” este întrebarea al cărui răspuns încearcă să-l dezvăluie Arnold Mitchell* (fondatorul și directorul Programului de Valori și Stiluri de Viață — VALS — de la Institutul de Cercetare din Stanford) în paginile lucrării sale, ce se constituie într-o investigație comprehensivă a valorilor, credințelor, nevoilor, ca și a resorturilor și tendințelor sociale care ne influențează personalitățile.

Prin termenul de „valoare” autorul desemnează întreaga constelație de valori personale, credințe, opinii, speranțe, temeri, prejudecăți, dorințe și aspirații ce ne guvernează comportamentul. Setul intern de valori, fie ele oricît de numeroase, complexe sau contradictorii se exprimă holistic, prin intermediul conceptului de stil de viață.

* Arnold Mitchell, *The Nine American Lifestyles*, N. Y., Macmillan Publishing Co, Inc., 1983, 302 p.